

luontopolku

Hervantajärven ja Suolijärven
luontopolkuopas

Tampereen kaupunki mittausyksikkö 2003

Suolijärven luontopolku

Ensimmäinen Suolijärven luontopolku opas ilmestyi v. 1986 ja sen kokosi luontokerho Vuokko. Aina 1990-luvun loppupuolelle saakka vanha luontopolkureitti teki laajemman kierroksen metsän siimeksessä valaistulla ulkoilureitillä mutta 1990-luvun lopussa Tampereen kaupungin liikuntatoimi kunnosti polun ja samalla polku siirrettiin kokonaisuudessaan myötäilemään järven rantaa. Hervannan EU-ohjelmaan kuulunut HerPro-projekti päivitti oppaan vuonna 2002 ja lisäsi siihen Hervantajärven luontopolkua koskevan osuuden vuonna 2003, johon myös tämä opas perustuu.

1 SUOLIJÄRVI

Suolijärven luontopolku on n. 4,5 km pitkä ja maasto on suhteellisen vaihtelevaa, jalassa kannattaa olla kunnan kengät eikä hyttyisiä kannata säikähtää! Luontopolun rastit on merkitty valkoisin tölpin, joissa on numerointi.

Mataluuden vuoksi Suomen järvet likaantuvat helposti. Täällä Suolijärvellä ovat ulpukkakasvustot sankentuneet asutuksen rehevöittävän vaikutuksen vuoksi. Yleensäkin kasvillisuudessa tai eläimistössä tapahtuvat muutokset eivät ole sattumia, vaan kertovat ympäristön muutoksista.

KUIKKA – *Gavia arctica*

Kesäpuvussa harmaa pää, musta kurkku jossa valkoisia juovia, ruutukuviointi selässä. Suuri pää ja suora nokka. Koko 58-70 cm. Tavataan koko maassa kirkasvetisillä järvillä. Äänet: lennossa usein hiljaa, vedessä kuorsaava narina valittava aoo sekä kaikuva kuiik-ko kuiik-ko. Kuikka pesii myös Hervantajärvellä.

SINISORSA – *Anas platyrhynchos*

Metallinhohtoinen sininen siipipeili, jota reunustaa kapea juova edestä ja takaa. Koiraalla sinivihreä pää ja valkoinen kaularengas, kupu ruskea. Naaras siipipeiliä lukuun ottamatta ruskeankirjava. Koko 50-60 cm, Suomen yleisin sorsa, jota tavataan pesivänä kaikkialla. Äänet: naaraas äänтелеe voimakkaasti rääh-rääh, urokselle tyypillistä vaimea jeeb-ääni.

SINISORSA – *Anas platyrhynchos*

KEVATLINNUN HERNE - *Lathyrus pratensis*

2 PURONVARSILEHTO

Tämä puronvarsilehto tarjoaa keväisin miellyttäviä yllätyksiä tarkkaavaiselle luonnonystäväälle. Ulkoilureitin varressa kasvaa keltavuokkoa, keväistä linnunhernettä ja imikkää. Puronvarressa ilahduttavat rehevä rentukka ja uljas kotkansiipi. Aivan Arkkitehdinkadun lähellä kasvaa harvinainen kynäjalava. Sen tunnistaa parhaiten varhain keväällä kukinta-aikaan.

3 IKIVANHAKASVI

METSÄKORTE – *Equisetum sylvaticum*

Kortteiden sukuun kuuluva metsäkorte on ikivanha kasvi, sen ensimmäiset esiintymät on havaittu maapallolla jo hiilikaudella n. 200 miljoonaa vuotta sitten. Kortteet ovat aikoinaan olleet huomattavasti kookkaampia, monikymmenmetrisiä kortepuita mutta nykyään ne jäävät alle metrin korkuiseksi. Kortelajeja maailmassa on säilynyt tähän päivään saakka n. 30 lajia.

4

4 PIRUN HAMPAANJÄLJET

Suolijärvi on alkujaan mutapohjainen; uimarannan hiekka on kotoisin jostain läheisestä sorakuopasta. Valoisalla, kostealla rannalla kukoistaa usein vaateliasta kasvillisuutta kuten kurjenjalca ja vehka. Järviruoko kahisee ja kuhisee pienellä tuulen vireellä ja ruo'ot pysyvät pystyssä talvipakkasillakin, jolloin siemenet lentelevät hangelle.

KURJENJALCA – *Potentilla palustris*

Kasvi muistuttaa linnun jalkaa, josta nimi juontuu. Tavataan varsinkin järvien ja lampien rannoilla joilla kurjenjalca keskittyy vesirajan tuntumaan; juurakoilla on merkittävä osuus lampien ja järvien umpeenkasvun edistäjänä. Kurjenjalcaa on kansanomaaisesti kutsuttu myös nimillä harakanmarja, karhunmansikka, samettikukka, suoapila, verraate, vesiruusu, kiertolaisheinä ja suolisto. Kasvia on hyötykäytetty mm. villan keltaiseksi värjäimisessä.

5

JÄRVIRUOKO – *Phragmites australis*

Kaisla, kahila, järvipilli, tupsuheinä ja ryti – järviruokoa kutsutaan useilla tutuilla nimillä. Se kukkii vasta elokuulla ja sen ruo'ot säilyvätkin läpi talven, jolloin siemenet vasta kypsyvätkin. Talven tuulet levittävät järviruon siemenet lumiseen maastoon. Keväällä uudet ruo'ot kasvavat vauhdilla. Pirun hampaanjäljet voi havaita kasvin lehden keskivaiheilta. Taru kertoo, että jälki syntyi siitä kun paholaista yritettiin hukuttaa, jolloin paholainen tarrasi hampaillaan ruon lehteen. Todellisuus on kuitenkin yksinkertaisempi; painaumet syntyvät jo lehden ollessa silmuvaiheessa kokoon kääriytyneenä

ULPUKKA – *Nuphar lutea*

Ulpukka ja lumme menevät usein ihmisten puheissa sekaisin. Kasvien lehdistä voi kuitenkin jo eron havaita. Lumpeen lehti on osittain tai kokonaan alapinnalta sinipunainen ulpukan lehden ollessa täysin vihreä. Ulpukan kukka on kirkkaan keltainen ja suht pieni. Kukan hedelmä muistuttaa possun kärsää, josta juontuvatkin lempinimitykset jokipossu ja kärsäkukka. Suomessa tavataan

LUMME – *Nymphaea candida*

isoulpukkaa, joka on yleinen koko maassa sekä pohjoisen ja Itä-Suomen konnanulpukkaa.

LUMME – *Nymphaea candida*

Lumpeen tieteellinen nimi juontaa juurensa ikivanhaan taruun rakkauden tuskasta. Lumme syntyi Herakleen takia mustasukkaisuuteen kuolleesta nymfistä. Lumpeen kukka on iso ja kehälehdet ovat valkoiset ja se viihtyy seisovien, pehmeöpohjaisten ja makeiden vesien koristeena. Suomessa tavataan kolme eri lummelajia: yleisin ja laaja-alaisin pohjanlumme, isolumme ja suomenlumme. Viimeksi mainittua tavataan Länsi-Euroopassa ainostaan Suomen itäosissa. Lampien kuningatar kulkee puheissa myös mm. pumpulan, pilpukan sitovien soiden puuttuessa jne.

KURJENJALKA – *Potentilla palustris*

TUPASVILLA – *Eriophorum vaginatum*

5 RANTARÄME

Yleisimmät suotyypit ovat puuton neva, kitumainen räme ja kuusta tai lehtipuuta kasvava korpi.

Tämä rantaan ulottuva suokaistale on tyypillinen räme – räme onkin Suomen yleisin suotyyppi. Rämelle on tyypillistä kookkaat varvut (kuten suopursu, juolukka ja vaivaiskoivu), pumpulipäinen tupasvilla, viiltäväreunaiset sarat, lakka ja erilaiset sammaleet.

SUOVEHKA – *Calla palustris*

Suovehka on ainoa Suomessa luonnonvaraisena tavattu vehkakasvi, sillä pääosin vehkakasvien heimoon kuuluvat kasvit ovat trooppisia ja meillä niitä käytetään huonekasveina kuten peikonlehti ja kirjovehka. Vehka on myrkyllinen mutta sen juuriosaa on aikoinaan käytetty pula-ajan hätälevän leivonnassa. Kansankielessä toisintonimiä ovat mm. lehmänkieli, siankorva, suojuusi ja suopekka.

TUPASVILLA – *Eriophorum vaginatum*

Suo- eli niittyviljoja on meillä Suomessa käytetty mm. tynnyjen ja patjojen täytteenä ja kynttilän sydäminä. Kurenuntuva, nukkaheinä, lullaheinä, villapää jne. Kaikkialla Suomessa esiintyvällä tupasvillalla on mitä erilaisimpia nimiä. Suomessa tavataan kaikki 8 eurooppalaista lajia, joista osa on jo nykyisin uhanalaisia, kuten lettovilla,

ja se on tyypillisesti pohjoisessa porojen ravintoa.

SUOPURSU – *Ledum palustre*

Suopursun vahva tuoksu on soiden kulkijoille varsin tuttu. Mm. vahvan tuoksunsa vuoksi suopursulla on ollut moninaisia käyttötarkoituksia. Monien eläinten sanotaan kaikkoavan hajua. Aikoinaan karjan loisia on häädetty tuoreista oksista keitetyllä liemellä samoin kuin päätäitä. Luteet karkotettiin sänkyvaatteisiin piilotetuilla suopursun oksilla. Jopa rottienkin kerrotaan pelkäävän pursun hajua. Rohdoskasvinakin suopursu tunnetaan ja siitä on keitetty myös teetä. Periaatteessa kasvi on kuitenkin myrkyllinen ja voi aiheuttaa väärin annosteltuna jopa munuaisvaurioita.

9

KÄPYTIKKA – *Dendrocopos major*

JUOLUKKA – *Vaccinium uliginosum*

Suokasvina juolukka on tyypillinen mutta sitä tavataan myös kuivissa mäntymetsissä ja tuntureitten varpukankailla. Juolukan marja on mustikkaa muistuttava mutta sitä kookkaampi ja harmahtavan sininen. Suomessa juolukan käyttö ja arvostus on hyvin alueellista, toisaalla sitä kerätään runsaastikin mutta toisaalla marjat jäävät varpuihin. Juolukan käyttö on huomattavasti yleisempää mm. Siperian itäosissa ja Alaskassa, jossa juolukka muistuttaa erehdyttävästi meidän tuntemamme mustikkaa. Suomeksikin juolukkaa voitaisiin hyödyntää ahkerammin käyttömarjana, se sopisi erinomaisesti esim. hilloihin ja mehuihin leivonnaisista puhumattakaan.

KARPALO – *Vaccinium oxycoccos*

Karpalo on nevojen, rämeiden ja korpien marjakasvi, jonka kukinto on hennon vaaleanpunainen. Kasvi voi kasvattaa vartensa jopa metrin mittaiseksi mutta silti se pysyy maanpinnassa ja sammaleen suojassa. Karpalon lehdet talvehtivat vihreinä ja elävät kaksi vuotta ja sen marjat kypsyvät myöhään ja saattavat jäädä lumen alle. Lumen alla marjojen sokeripitoisuus kasvaa ja parhaillaan marja onkin keväällä lumien sulettua - niin sanotusti pakkasen panemana.

SUOPURSU – *Ledum palustre*

10

11

6 MYLLYOJA

Vaikka tämä Myllyoja ei virtauksen nopeudella huimaa, voi virtaussuunnan päätellä ulpukan lehtiruotien ja kukkavarsien sekä pohjarisuissa roikkuvien merkillisten pussien taipuneisuudesta järvestä pois päin. Pusseissa asustaa vesiperhosten toukkia, jotka pyydystävät ravintonsa läpivirtaavasta vedestä.

Hervannan järvet liittyvät toisiinsa siten, että Ahvenisjärvi laskee Ruskon metsiin, josta Näsijärveen päätyvä Vihioja alkaa. Makkarajärvi on suojärvi ja laskee Hervantajärveen. Hervantajärvi laskee Myllyojan kautta Koipijärveen. Myllyojassa vedet yhdistyivät Suolijärvestä ja Särkijärvestä valuvien vesien kanssa ja laskee, kuten myös Koipijärvi Höytämöjärveen.

Vesien korkeuksissa tapahtui 7. syyskuuta vuonna 1895 suuri muutos. Hervantajärven rantamaista haluttiin lisää viljelysmaata ja vedenpintaa päätettiin laskea ohjaamalla vesi kulkemaan Myllyojan sijasta Myllyvuoren toista puolta suoraan Koipijärveen. Samaa oli yritetty jo kymmeniä vuosia aikaisemminkin. Uutta uoma ei saatu syntymään, mutta sen sijaan vesi levensi vauhdilla Myllyojaa ja Hervantajärven veden pinta laski metrillä. Kyläläiset pystyttivät Myllyojan sillanpieleen tapahtuman kunniaksi muistomerkin, jossa lukee Formiston koski 1895.

Matinlahden Oskarin kerrotaan nähneen, Hervantajärven vesimassojen hyökkyessä Myllyojaan, Siltasissa mahdolloman suuren hauenvonkaleen. "Tuli vetten mukana sellainen hauki, että oli kuin kolmisylinen tapantahirsi. Se löi pyrstöllänsä Siltasten siltaan niin, että silta oikeen korkealle nousi!"

Myllyvuoren kupeella, nykyisen Siltasten risteyksen tuntumassa toimi 1800-luvulla mylly, jossa oli myllärinä Vormiston torpan sokea poika Setä-Kalle. Myllyn jälkeen paikalle rakennettiin tämän vuosisadan puolella pärehöylä, joka oli käytössä vielä sotien jälkeen.

7 NIINIPUU JA LEHTIKUUSI

Suomen luonnossa jääkautta seurasi lämpökausi, jolloin täällä kasvoi kosolti ns. jaloja lehtipuita (metsälehmus, vaahtera, tammi, saarni, kynä- ja vuorijalava, pähkinäpensas, ruotsin- ja suomenpihlaja, metsäomenapuu). Ilmaston viiletessä ja kuusen levitessä jalot lehtipuut joutuivat väistymään. Nykyäänkin niitä vielä kasvaa, yleisimpinä metsälehmus eli niinipuu. Lehmus kukkii metsäpuista viimeisenä, vasta heinä-elokuussa – siksi siemennys onnistuu Suomessa harvoin. Myös lehtokuusamaa löytyy Suolijärven metsistä. Ulkoilureitin varrella on useita lehtikuusia.

METSÄLEHMUS – *Tilia cordata*

Metsälehmus on Suomessa tätä nykyä harvinainen. Sana lehmus on viron kieltä, joka alun perin on tarkoittanut sellaista nuorta niinipuuta, josta ei vielä olla saatu niintä irti. Ilmastonmuutokset ja ihmisen osuus lehmuksen harvinaistumisessa ovat oleelliset. Lehmuksesta saatavaa niintä on käytetty mm. kalaverkkojen ja köysien valmistukseen. Tätä nykyä puuta kannattaa suojella

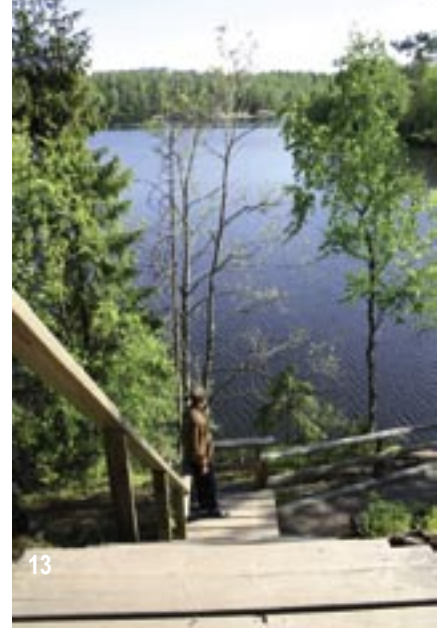
VALKOLEHDOKKI – *Platanthera bifolia*

Valkeat ristimäiset kukinnot ja huumaavan vahva tuoksu ovat valkolehdokin tunnusmerkkejä. Metsän reunamat, hakamaat ja lehtipuustoiset rinteet ovat valkolehdokin kasvupaikkoja. Vanha kansa on käyttänyt kasvista nimityksiä Jeesuksenkämmen ja Maarian sormenjuuri. Entisaikoina uskottiin myös, että jos perheenisä syö tiiviitä lehdokin mukuloita, niin seuraavasta lapsesta tulee poika. Jos taas äiti söi vanhoja hohkaisia valkolehdokin juurimukuloita niin syntyvä lapsi oli tyttö.

VALKOLEHDOKKI - *Platanthera bifolia*

12

8 KALLIOPAHTA

Suolijärvi sijaitsee muinaisessa vajoamassa – tästä kielivät järven kapeus ja jyrkät kallioseinämät. Laakso on syntynyt ammoin maankuoren ollessa aktiivinen Suomen kohdalla. Tuonakaisten mullistusten tuotteet ovat kuluneet likipäin tasaisiksi. Jääkausi, joka geologisesti katsoen on vaikuttanut ihan äskettäin, syvensi laaksoja, kallioerän heikoimpia kohtia. Suolijärvi on jään kulkusuuntaa (luoteesta kaakkoon) myötäilevässä laaksossa. Hervannan vuoret ovat Tampereen korkeimpia paikkoja. Meren rannan paetessa eli maan kohotessa täällä paljastuivat ensimmäiset saaret. Vuorien pohjoispuolella aukeaa Suolijärveä uhkeampia rotkoja – esimerkiksi Kaukajärven –lidesjärven vajoama.

9 TUORE KANGASMETSÄ

Tuoreen kangasmetsän valtapuu on kuusi ja tyypillistä tuoretta kangasmetsämaastoa jatkuu aina rastille 11 asti. Tuoreella kankaalla on enemmän lajeja kuin kuivalla kankaalla muttei se ole kuitenkaan niin lajirikas kuin lehtometsä. Tuoreesta kangasmetsästä löytää mm. mustikkaa, metsätähtiä, metsämaitikkaa sekä erilaisia sammalia.

METSÄMAITIKKA – *Melampyrum pratense*

Metsämaitikka on metsäkasveista erilainen siinä suhteessa, että se on yksivuotinen ja lisäksi se on puoliloinen. Isäntäkasvina sillä on useimmiten kuusi tai mustikka, joten mustikkakankailla se on läheinen tuttavuus. Perusolemukseltaan maitikka on varjokasvi, jonka kaikki kukat hakeutuvat yhtenäisesti valoon päin. Voiheinkin metsämaitikkaa on kutsuttu värinsä vuoksi; kukinnan sävy muistuttaa vanhanajan voin keltaista.

KÄENKAALI – *Oxalis acetosella*

Käenkaali eli ketunleipä viihtyy rehevissä metsätyypeissä kuten lehtomaisissa kangasmetsissä. Käenkaalin lehdet ovat tunnettuja vuorokausirytmien vaihteluista ns. unillikkeistä; yön aikana, äkillisissä lämpötilojen vaihteluissa tai sateella lehdet vetäytyvät suppuun ja koko lehti taipuu alaspäin. Käenkaalin lehtiä on käytetty mm. tahrojen, varsinkin mustetahrojen poistamiseen.

10 LUOLA

Massiiviset siirtomaalohkareet ja erilaiset luolat ja onkalot ovat jääkauden aikaansaannoksia ja kertoo luonnon mahtavista voimista. Ympäristölle tyypillisiä kasveja mm. kallioimarre, metsäimmarre, maitikka ja vanamo.

KALLIOIMARRE – *Polypodium vulgare*

Rohtona ja juomien mausteena käytetty kallioimarre talvehtii lehdet vihreinä, joten se on kevään ensimmäisiä vihreitä valoja lumen sulettua. Suomessa kallioimarretta tavataan runsaasti Etelä- ja Keski-Suomessa mutta pohjoisessa se on jo harvinaisempi. Kallioilla ja kivikoissa viihtyvä kasvi kestää hyvin kuivuutta ja voi sitä tavata mm. siirtolohkareiden päältäkin. Lahot kannot ja puut ovat myös imarreen kasvualustoja Suomessa mutta Länsi-Euroopassa sen voi tavata epifyyttinä eli puiden päällyskasvina.

11 SUOLIOJA

Ei voi jokiluontoakaan moittia yksipuoliseksi, kun vertailee vaikkapa tämän luontopolkureitin kolmea noroa. Suolioja on karu kahden järven yhdysside. Oja tuo Särkijärven vesiä Suolijärveen laskettavaksi edelleen Lempäälän järvien kautta Pyhäjärveen. Tällä tavoin ovat Suomen järvet ryhmittyneet kiemuraisiksi notkoja seuraaviksi reiteiksi suuren pääjärven ympärille. Viimein mereen johtava jokikin on monesti järvisuvantojen jono – näinhän on myös Kokemäenjoki monin paikoin.

Suolijossa ei elämää viljalti näy. Pintakalvolla luistelee jokunen vesimittari lankeavia hyönteisiä vaanien. Rannat ovat rehevempiä, niillä kasvaa pensasmaista paatsamaa, ryömivää riidenliekoa ja poutasään leikkeihin sateenvarjoksi oivallista sananjalkaa. Ojaseudun tunnelma on rauhaista; vedellä ei ole kiirettä – ei siis tarvitse olla sinullakaan. Katsele ja kuuntele rauhassa ojan elämää ja sitä reunustavaa vanhaa kuusikkoa.

Niin vetisiä kuin suot ovatkin, suokasvillisuus kärsii kuivuudesta. Syynä moiseen on suoveden happamuus. ”Kuivuuden” voi helposti päätellä kasveista: lehdet ovat kapeita tai vähintäänkin nahkeita – näin haihdutus on mahdollisimman niukkaa. Tällä rämeikaistaleella tavataan mm. maariankämmekkää, joka kukkii suokasviksi koreasti sekä yhtä Suomen harvoista lihansyöjäkasveista eli kihokkia. Hieman edempänä, pitkospuiden molemmin puolin, alaa on runsain mitoin vallannut raate, jota ei voi olla huomaamatta varsinkaan alkukesästä, kun sen kukinta on komeimmillaan.

PYÖREÄLEHTIKIHOKKI – *Drosera rotundifolia*

Kihokki on ns. lihansyöjäkasvi, joka pystyy hyödyntämään hyönteisiä ravintonaan. Suo- ja rantakasvina viihtyvä kihokki ei kuitenkaan ole täysin riippuvainen ”lihasta”, vaan se käyttää hyväksi myös kasvualustansa mineraaleja ja kykenee yhteyttämään normaalisti. Suomessa tavataan kolmea eri kihokkilajia; pyöreälehtikihokki, pitkälehtikihokki ja matalakihokki, joista pyöreälehtikihokki on yleisin ja menestyksekkäin jopa karuimmillakin suoalueilla.

RAHKASAMMAL

Soiden tyypillisimpiä ja runsaimpia sammalia ovat rahkasammallet. Monilla suotyypeillä ne ovat tärkeimpiä turpeen muodostajia. Ne kasvavat jatkuvasti mutta samalla lahoavat tyvestään, jolloin kuolleesta aineesta syntyy turvetta. Suomessa tavataan 37 rahkasammallajaa, ja suurin osa on hyvin samantyyppisiä mutta vaikeita tunnistettavia. Tavallisimpia ja helpoimmin tunnistettavia ovat okarahkasammal, ruskorahkasammal ja kangasrahkasammal.

Metsälampien ja järvien reunoilla usein hyllyvä rahkasammalvyö kertoo myös vesialueen pinnan myönteisestä umpeenkasvusta, hitaasta kehityksestä joka muuntaa järven vähittäin metsittyväksi suoksi. Järvi - Suomen pienialaiset suopalstat ovat syntyneet usein juuri näin.

12 RAATE

RAATE – *Menyanthes trifoliata*

Raatetta ei varmaankaan turhaan kutsuta soitten kaunottareksi, sillä sen kolmisen viikkoa kestävä kukinto on erittäin näyttävä.

Kukinto oin terttumainen ja vaaleanpunaisen nupun auetessa sisäpinta paljastuu valkoiseksi. Raate viihtyy eritoten märillä ja melko rehevillä suoalueilla. Raate on hyvä varoitusmerkki suokulkijalle liian kosteasta kulkureitistä, joten kasvi kannattaa tunnistaa. Kuivemmillakin soilla raatetta kuitenkin tavataan. Raate edistää kurjenjalan ja vehkan ohella rantojen umpeenkasvua.

MAARIANKÄMMEKKÄ - *Dactylorhiza maculata*

Jumalan kädenkukka, lehmänutarheinä, maaperu ja perseheinä ovat ilmeisesti kaikki aikoinaan kuvanneet Maariankämmekän juurimukulaa, josta mitä erilaisimmat nimet juontuvat. Maariankämmekkä onkin yleisin Suomessa tavattu kämmekkäkasvi. Kasvia on käytetty rohtona ja mm. onnen amulettina. sisältävänä kasvina raatetta on käytetty hätäravintona ja se on tyypillisesti pohjoisessa porojen ravintoa.

13 KALLIORINNE

KISSANKÄPÄLÄ – *Antennaria dioica*

Kissankäpäälä on kallioiden ja kuivien ahojen ja ketojen kasvi. Nimensä kasvi on saanut kissankäpäälämäisistä kukinnoistaan, joita on valkoisia ja vaaleanpunaisia. Kasvi on kaksikotainen ja enimmäkseen valkolatvaiset käpävät ovat hedeyksilöitä ja vaaleanpunaiset käpävät taas emiyksilöitä. Kissankäpäälää on käytetty mm. haavojen hoidossa ja sitä kerätään kuivakasviksi koristetarkoituksiin.

KULTAPIISKU – *Solidago virgaurea*

Kultapiisku on monimuotoinen kasvilaji, jonka olemus vaihtelee pienestä kapealehtisestä ja pienikukkaisesta versioista isokukkaiseen ja näyttävään yksilöön. Kultapiiskun tapaa tänä päivänä todennäköisimmin hakkuuaukioilta ja polunvarsilta mutta myös tuntureiden rinteiltä tai Itämeren rantamilta. Ikivanhana lääkeyrttinä sillä on parannettu mm. yskää ja lisäksi sitä on hyödynnetty kankaiden keltaiseksi värjäämisessä.

14 KOIVIKKO

Hervannan metsissä löytyy tyypillisesti hies- ja rauduskoivuja. Suomessa esiintyy myös vaivaiskoivua mutta sitä tavataan pääasiassa korpisoilla ja tuntureilla. Koivua on käytetty rohtona ja siitä tehdään myös mm. teetä ja saunavihdanhan tuntevat kaikki suomalaiset.

Tyypillisiä kasveja koivikossa kasvamaan ovat mm. kurjenkello, metsäkurjenpolvi ja erilaiset heinät. Linnuista esim. tyypillisiä pajulintu, hippiäinen, kirjosiippo.

KURJENKELLO – *Campanula persicifolia*

METSÄKURJENPOLVI – *Geranium sylvaticum*

Metsäkurjenpolvi on nykyisin yksi yleisimpiä kukkakasveja, ja sitä tavataan Ahvenanmaalta Tunturi-Lappiin asti. Etelässä kasvi tunnetaan juhannuskukan nimellä kun taas pohjoisessa tämä nimi on yhdistetty kulleroon. Kukkien väriskaala vaihtelee tummanviolettista aina lähes hailakan siniseen jopa valkoiseen asti. Etelä-Suomessa metsäkurjenpolvi on tyypillisesti punavioletti.

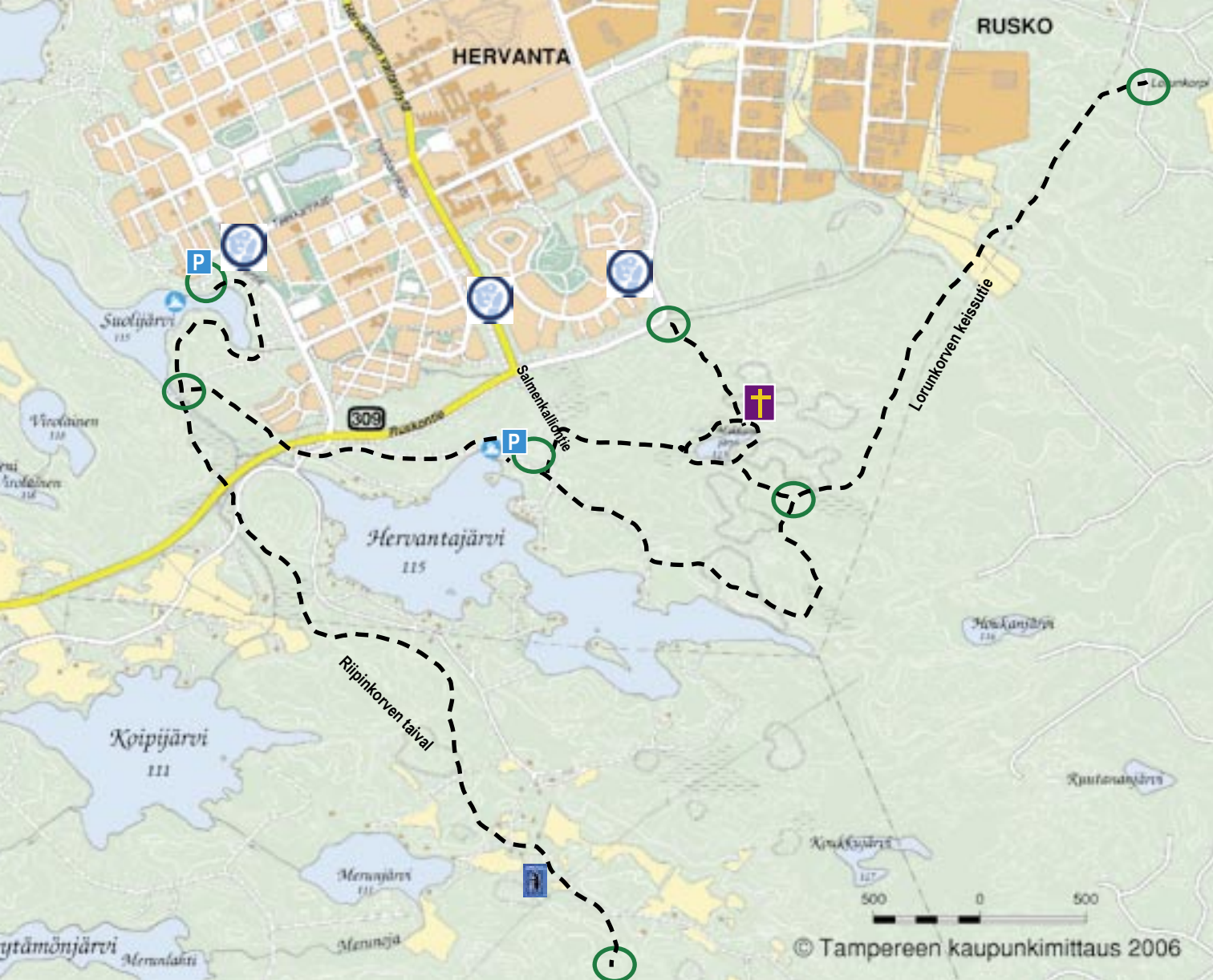
KURJENKELLO – *Campanula persicifolia*

Kurjenkello muistuttaa tuttua sinikukkaista kissankelloa mutta on sen suurempi versio – teriö on 3-4 cm pitkä. Kurjenkelloa on nimitetty myös isoksi kissankelloksi ja isoksi kellokukaksi. Kurjenkello viihtyy viljavissa rinnemetsissä ja kuivahkoissa lehdoissa.

KIRJOSIEPPO – *Ficedula hypoleuca*

Lehti- ja sekametsissä sekä puistoissa viihtyvä kirjosiippo on kooltaan n. 14-15 cm. Koiraskirjosiepolla selkä ja yläperän väritys yhtenäisen tumma, naaras selästä rusehtava. Kirjosiepolla siipilaikku on keltainen. Äänet: pit pit pit. Laulu: tsii-tsero-tsii-tserotsip-tsiro-tsiro vaihtelee.

P PYSÄKÖINTI: Mikäli tulet autolla ja tarvitset pysäköintipaikkaa, voit jättää sen Suolijärven uimarannan tai Matinlahden risteyksessä olevalle parkkipaikalle.

 Suolijärven uimarannan varustus: pukusuoja, wc/ käymälä, laitur, suihku/vesijohto, kioski, talviuintipaikka, hyppytorni, pelikenttä, leikkivälineitä
Hervantajärven uimarannan varustus: pukusuoja, wc/ käymälä, laitur, suihku/vesijohto, leikkivälineitä

BUSSIPYSÄKIT: Lähimmäksi Suolijärven luontopolkua pääsee linja 30:llä, jolla on pysäkki Suolijärven uimarannan kohdalla. Hervantajärven luontopolkua lähinnä ovat 30:n pysäkit Arkkitechindikadun ja Valtaväylän risteyksessä sekä Näyttämönkadun että Näyttelijäntien pysäkit.

HERVANTAJÄRVEN LUONTOPOLKU

Hannele Kaskinen ja Esko Vuoristo

Hervantajärven luontopolku sijoittuu Tampereen kaakkoiskulmaan Hervantajärven lähes asumattomalle pohjois- ja koillisrannalle. Ruskontien, Salmenkallion- sekä Neliapilantien väliin jäävä monin paikoin yhtenäinen vanhat metsän alue on täysin tietön. Sitä risteävät ainoastaan vanhat keussiteiden pohjat sekä eläinten ja ihmisten muovaamat polut.

Varsinainen luontopolku sijaitsee Ruskontien eteläpuolella ja vallittavana on useita eri reittivaihtoehtoja. Polut on viitoitettu ja merkitty puiden runkojen ympäri oranssilla maalilla. Viitoitukset alkavat Salmenkalliontieltä ja maankaatopaikan etureunasta. Hervantajärven luontopolku on viitosen kilometriä pitkä.

Hervantajärven luontopolun alue kuuluu Etelä-Hämeen lehtokeskukseen ja sen vuokkovoikkeen alueeseen, jolla on metsätyypineen ja eliöstöineen merkityksellinen luonnonarvo. Matkan

varrella on monenlaisia luontotyyppisiä, kuten kalliometsiä ja -vuoria, soita, korpia, kangasmetsiä, lehtoja sekä tervaleppäisiä rantavyöhykkeitä.

Hervantajärven pinta-ala on 87 ha, suurin syvyys noin 18 metriä ja se laskee Myllyojan kautta Koipijärveen. Tämän järven eteläpuolella on ollut Hervannan ensimmäinen talo, 1790 –luvulla rakennettu Ryödin tilan torppa, Iso-Hervanta. Rakennuksista on vielä pystyssä 1795 rakennettu aitta.

Hervantajärvi on aina ollut kalaisa. Onkeen voi tarttua ahvenia, haukia ja siikoja, hyvällä tuurilla myös ankerias, kuha, made tai taimen. Vuosittaisina asukkeina täällä ovat kuikka sekä selkälokki ja järven yli kulkee esimerkiksi laulujoutsenten muuttoreitti. Rantametsistä on tavattu vielä tällä vuosituonnellakin tilitatti, pikkutikka ja pohjantikka, harvinaisena kolopesijänä on harmaapäätikka.

Hervantajärven vesi on puhdasta, mistä kertovat mm. järvisätkin, pohjanlumme, järviruoko, ulpukka, nuottaruoho, uistinvita ja

siimapalpakko. Rantoja kaunistaa toisin paikoin myös keltainen kurjenmieikka.

Hervantajärven alueella on kartoitettu kaikkiaan noin 260 suurperhoslajia, mukana Suomessa hyvin harvinainen aalto-pikkumittari. Lisäksi metsissä elää yli 180 kovakuoriaislajia, joista suurin osa on tavalla tai toisella riippuvaisia kuolleista ja kuolevista puista.

Hervantajärven tuntumassa voi vielä tavata lähes 200 vuotta vanhaa aarnimetsää hyönteis- ja kasvilajeineen. Pohjoisrannan vanhan metsän harjanne jatkuu Salmenkalliontien länsipuolelta aina Salinintielle asti. Alueella on lähes 200 erilaista kasvilajia, suurin osa metsä-, lehto- ja suokasveja. Joukossa on myös vuokkovyöhykkeen lehtojen vaateliaita putkilokasveja.

Hervantajärven koilliskulmassa Salmenkalliontien itäpuolella on **Uimarannanojan notko (3)**. Siellä on luonnonvarainen metsä-lehmuseiintymä, joka kasvaa pensasmaisena. Sen katveessa komeilevat myös koiranheisi, lehtokevätleinikki, lehto-orvokki, näsiä, mustakonnanmarja, suokelto, lehtotähtimö, lehtopähkämö, linnunsilmä, tähtitalvikki, metsäruusu ja kotkansiipi. Harvinaisuutena on valkolehdokki, joka on rauhoitettu kasvi. Alueella asustavat myös liito-orava, kanahaukka, pikkusieppo ja pohjantikka.

Uimarannanojan notkon eteläpuolella sijaitsee **Salmenkallion lehto (4)**. Tällä rinnelehdolla on luhtaisia piirteitä ja se on kasvistoltaan arvokas paikka runsain kosteikko- ja lehtolajeineen. Vallitsevina ovat rehevän tuoreen lehdon lajit, kuten imikkä, näsiä, kaiheorvokki, suokelto, mustakonnanmarja, sudenmarja, lehtokuusama, linnunsilmä, kevätlinnunherne ja mäkilehtoluste. Alueella pesii harmaapäätikka ja se on myös liito-oravan esiintymäaluetta.

KUIKKA - *Gavia Arctica*

17

18

Tampereen arvokkaat luontokohteet ja sen karttaliitteet esittelevätkin alueen nisäkkäiltään, linnustoltaan, hyönteisiltään sekä kasveiltaan merkittäväksi. Sieltä on lisäksi edelleenkin yhteydet Tamperetta ympäröiviin erämaihin, joiden lajit hyödyntävät asumaton ja kohtalaisen rauhallista miljöötä levähdykseen tai läpikulkureittinä. Monet EY:n luonto- ja lintudirektiivin erityissuojellut tai silmällä pidettävät lajit elävät tällä alueella.

19

VIITASTENPERÄ

Viitastenperä on Tampereen kantakaupungin muuta aluetta noin 1000 vuotta vanhemman jääkaudenjälkeisen ruhjeinen luonnon muodostelma. Luonnonkaunis rantajyrkäne kohoaa äkisti yli 35 metriä Hervantajärven pinnasta ja korkeus merenpinnasta on yli 150 metriä.

Viitastenperän ruhjekallioilla kasvaa kalliopohjaista mänty-metsää, joukossa myös keloontuvia mäntyjä. Kallioilta löytyy harvinaisia jäkäliä, kuten pikkuoka- ja lahotorvijäkälä. Kalliorinteillä riehui 1990-luvulla keväinen metsäpalo, jonka seurauksena kasvustoon on tullut palonjälkeisen biotoopin mukaisia lajikkeita. Kallioulouhikon siimeksessä elelee kyykäärmeitä ja vaskitsoja. Alueella liikkuu myös ilves ja vastarannan kuusikosta löytyy karhun repimiä puiden juuria.

MÄKITERVAKKO - *Lychnis Viscaria*

21

MAKKARAJÄRVI

Makkarajärvi on keidassuon keskellä sijaitseva humuspitoinen umpeutuva lampi, joka on 123,4 metrin korkeudessa merenpinnasta. Täällä pesivät vielä kaakkurit, joiden lentoonlähtöön parinsadan metrin kiitorata on juuri riittävä. Rantapuissa asustavat telkät ja muuttomattoilla olevat piekanat ja hiirihaukat pysähtyvät leijailemaan myyräjahtiin alueen yllä. Makkarajärven ympäristössä on tehty myös karhuhavaintoja.

Luonnollisena vesipankkina toimiva **Makkarajärven keidassuo** kosteikkouomineen on viimeinen lajissaan Tampereen kantakaupungin alueella. Tälle alueelle tulvii yli sadan hehtaarin alueelta runsaasti sulamis- ja sadevesiä, jotka tuovat mukanaan paljon happea ja ravinteita. Kulkiessaan vuolaasti kohti Hervantajärveä ne elvyttävät kosteikkojen ja uomien kasvuston monimuotoisuutta. Täältä löytyy muun muassa erilaisia saroja, villoja sekä kihokkeja.

Järven länsipuolella oleva **Makkarajärven länsikorpi** on kuusivaltainen puustoinen suoalue. Sitä halkoo normaaliaikoina runsaan metrin levyinen laskuoja. Alueella on mm. liito-oravien ravintopuina toimivia haapoja ja tervaleppiä. Ojan tuntumassa on paljon vesikasveja, kuten vehkoja ja saniaisia.

Makkarajärven eteläpuolella on arvokas **pöckelökorpi**. Tämän kuusikorven keskellä on haavikko, jossa töröttää pöckelöitä ja runsaasti kolohaapoja. Maatuvat myrskyjen kaatamat puut ovat kelomäihäisen ravintopesiä. Alueella on unelmametsiä varpuspöllöille, liito-oraville ja mehiläishaukoille. Siellä viihtyvät myös näätä, varpushaukka ja helmipöllö.

Makkarajärven itäpuolelta löytyvät **Ruskonperän kalliovuoret ja vedenjakajan karpalosuo**. Viitastenperältä alkava alkuperäinen Hervannan alueelle ominainen toistuva kalliojyrkäne-suo-vyöhyke jatkuu toista kilometriä pohjoiseen aina Ruskonperän Polunmäelle asti. Täällä on luonnontilainen kolmen kunnan alueelle ulottuva vedenjakaja-alue, josta saavat alkunsa vesistöt Tampereen Pyhäjärveen, Kangasalan Roineeseen ja Lempäälän Kirkkojärveen. Vallitsevana suotyypinä ovat ojattomat letot ja porrassuot, jotka luonnollisella tavalla säännöstelevät veden virtausta.

Ranta-Hervannaksikin kutsutun alueen eri lohkoilla on kullakin omat erityispiirteensä, joita yhdistää vanhan metsän olemassaolo. Keskeistä Makkarajärven keidassuon allasta ympäröi kallioiden, kanjonien sekä kurunpohjasoiden muodostamat urat maastossa, jossa hiljaisuus vallitsee.

23

24

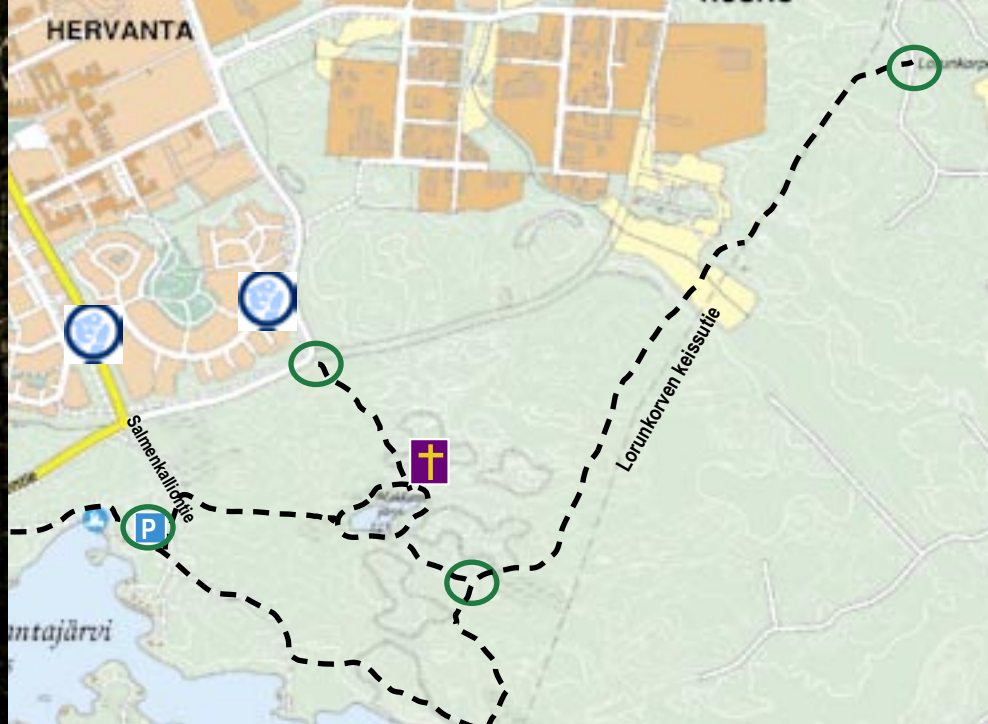
25

METSÄKAPPELI

Hervannan seurakunta teki hiljentymispaikan vaeltajille Hervantajärven luontopolun varteen vuonna 2006. Metsäkappeli toteutettiin ASKI-pienhankkeena, jonka rahoittajina olivat Pirkanmaan ympäristökeskus (EAKR), Tampereen kaupunki.

Metsäkappeli sijaitsee Makkarajärven pohjoispuolella, kallion laella, hieman syrjässä varsinaiselta luontopolulta. Siellä on kelopuusta tehty risti ja pöllipenkit n. 30 henkilölle. Puusepän ja metsurin töistä vastasi Juhani Korteniemi apunaan hervantalaisten yhdistysten talkooväkeä. Kappeli vihittiin käyttöön juhannusviikolla.

YHDYSVÄYLÄ KAARINAN POLULLE

Esko Vuoristo

Hervantajärven luontopolku on yhdistetty Kaarinan polkuun ensisijaisesti Lorunkorven keissutiekiksi nimettyä reittiä pitkin. Väylä liittyy luontopolkuun Ruskonperän vedenjakajan karpalosoiden länsipuolella, josta pääsee osin pitkospuita myöten vanhalle keissutien pohjalle. Sen reitti kulkee pohjoiseen latu-uran ohella Polunmäen itäpuolitse Houkanojan yli aina Majaniemen tielle. Siitä on edelleen metsä- ja suotaivalta, ensin Teerisuonojan sillan yli, sitten noin kilometrin verran kunnanrajaa myöten Langinporttiin ja Kaarinan polulle.

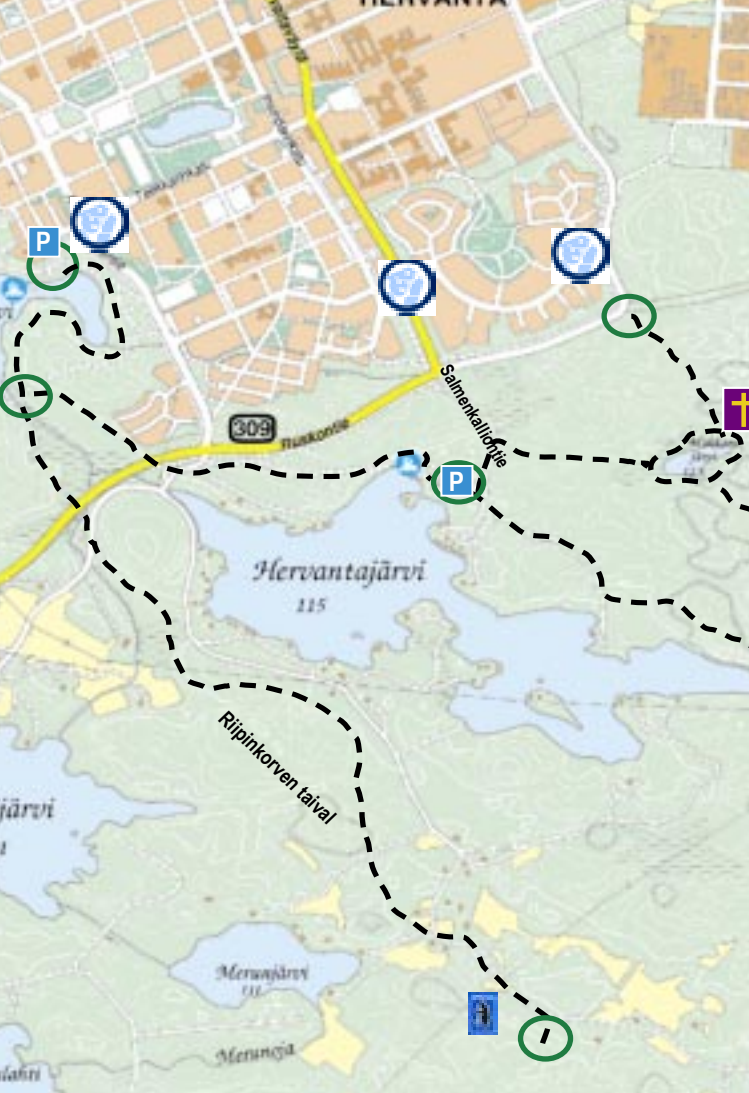
Ruutanavuorilla asusteleva ja Houkanvuorellakin liikuskeleva tumma emokarhu on saanut pennut kahden, kolmen vuoden välein. Sitä kosiskeleva Pirkkalan haalistuneen ruskea uros saattaa liikusella rajaseutuilla alkukesäisin Polunmäeltä Solkimäelle, josta se oikaisee Hervannan kanjonin kautta länteen. Uros käyttää myös aika ajoin eteläistä reittiä Koukkurahkan suoalueen poikki. Joskus se oikaisee myös Hervanta-järven pohjoisrantaa myöten Riipinkorpeen.

Liito-oravien pesintäalueita luontopolkujen lähetyillä on useita alkaen Makkarakjärven itäpuolelta, Salmenkallion harjanteella, Hervantajärven uimarannan ympärillä, Eila Sihvosen vanhassa metsässä useilla kohdissa sekä edelleen Suolijärven länsipuolen lehdöissä. Puusta puuhun-vyöhykkeellä (Connecting Trees Zone) Salmus- ja Riuttajärviä Hervantajär-

ven pohjoisrannan kautta Suoli- ja Lahdesjärville on keskimäärin kilometrin välein liito-oravan elinympäristöjä.

Sekä Kaarinan polun että Birgitan polun yhdysväylät tehtiin kesällä 2006. Ne toteutettiin ASKI-pienhankkeina, Pirkanmaan ympäristökeskuksen (EAKR) ja Tampereen kaupungin rahoituksella. Hankkeessa olivat mukana liikuntatoimi ja talkooväkeä. Yhdysväyliä suunniteltiin teki Hervanta-seura vuonna 2004 ASKI-hankkeena, joka sai rahoitusta Pirkanmaan ympäristökeskukselta (EAKR) ja Tampereen kaupungilta.

YHDYSVÄYLÄ BIRGITAN POLULLE

Esko Vuoristo

Toisaalta Hervannan kohdalta pääsee Lempäälään Birgitan polulle. Sitä varten yhdysväylä kulkee Hervantajärven pohjoisrannan ulkoilureittiä pitkin Eila Sihvosen metsän läpi Siltasiin Suolijärven luontopolulle. Siinä alitetaan Ruskontie.

Väylä jatkuu Hupakankorven itäpuolta aina Suolijärven eteläpuolen luontopolun sillalle. Sieltä eteen tulee Riipinkorven taivaleeksi nimetty osuus ja sen jyrkkä nousu Mäyränmäen suuntaan sekä suon läntisimmän leton ylitys pitkospuita pitkin kohti Myllyojan koskea ja Riipinkorpea. Merkitty reitti vie yhdysväylän Matilahden tien vartta pitkin aina Lempäälän puoleiselle Birgitan polulle Rinteen talon kohdalla.

Riipinkorven ylittää sillamainen trallirakenne.

Reitti noudattaa Pirkan Taipaleen polkua. Sen on Tampereen ja Valkeakosken välinen reitti, joka on merkitty punaisin renkain. Risteyksissä on Pirkan Taipaleen tunnukset. Pirkan Taival on yhdentoista kunnan ja kaupungin alueella kulkeva reitistö, joka on osittain E6-kaukovaellusreitistöä.

Lisätietoja Hervannan luontopoluista saa mm. asukasyhdistyksen toimistolta. Opas on julkaistu myös internetissä osoitteessa www.hervanta.fi. Videokuvaa Hervantajärven luontopolusta on osoitteessa www.hervanta.tv.

Muista reiteistä lisätietoja: www.pirkanmaanvirkestysalueyhdistys.fi

29

Luontomme on herkkä ja uudistuu hitaasti. Jokaisen on tunnettava vastuunsa yhteisestä omaisuudestamme, hyvästä ympäristöstä.

Hannele Kaskinen

JOKAMIEHEN OIKEUDET HERVANNAN LUONTOPOLUILLA

SAAT

- ! liikkua jalan, hiihtäen tai pyöräillen, mikäli siitä ei ole muuta liikennemerkein määrätty (pyöräilykielto poluilla, kävelykielto laduilla jne.)
- ! oleskella tilapäisesti alueilla, missä liikkuminenkin on sallittua
- ! poimia rauhoittamattomia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia
- ! veneillä, uida ja peseytyä vesistöissä sekä kulkea jäällä
- ! onkia ja pilkkiä

ET SAA

- ! aiheuttaa häiriötä tai haittaa toisille
- ! häiritä tai vahingoittaa lintujen pesiä ja poikasiasia tai riistaeläimiä
- ! kaataa tai vahingoittaa kasvavia puita, ottaa kuivunutta tai kaatunutta puuta, varpuja, sammalta tms.
- ! tehdä avotulta ilman lupaa muualle kuin valmiille nuotiopaikoille
- ! roskata ympäristöä
- ! ajaa moottoriajoneuvolla maastossa tai vesialueilla
- ! kalastaa ja metsästää ilman asianomaisia lupia.

TULENTEKO

Nuotiota tai avotulta ei saa ikinä sytyttää, mikäli alueella on voimassa metsäpalovaroitus. Makkarajärven rannalla valmiina oleville nuotiopaikoille ei tarvitse erikseen kysyä tulentekolupaa maanomistajalta eli Tampereen kaupungilta. Sen sijaan tulenteosta on aina tehtävä etukäteen ilmoitus **Tampereen aluepelastuslaitokselle numeroon 020 711 019**. Retkikeittimen, lämmitys- ja valaistuslaitteen sekä muun maapohjasta eristetyin laitteen käyttöön ei tarvita lupaa eikä siitä tarvitse tehdä ilmoitusta pelastuslaitokselle.

ROSKAAMINEN

Roskaaminen on kielletty kaikilla alueilla. Roskaamista on kaikenlaisten esineiden ja lian jättäminen luontoon, myös nestemäisten jätteiden laskeminen tai kaataminen ympäristöön. Roskaajan velvollisuus on puhdistaa roskaantunut alue.

KOIRAT

Koiraa ei saa pitää milloinkaan irti ilman maanomistajan lupaa. Lisäksi koirat on pidettävä kytkettyinä tai välittömästi kytkettävänä kaikkialla Suomessa maaliskuun 1. päivästä elokuun 19. päivään saakka.

KALASTUS

Näillä vesialueilla on kielletty ravustus, tuulastus, sukelluskalastus ja kaikenlaisten moottoreiden (myös akkukäyttöisten) käyttö. Muu kuin onkiminen ja pilkkiminen edellyttää 18-64 -vuotiailta valtion kalastuksenhoitomaksun suorittamista sekä luvan vesialueiden omistajalta, Messukylän kalastuskunnalta. Viehekalastuksessa kalastuskunnan antaman luvan voi korvata suorittamalla läänikohtaisen viehekalastusmaksun.

Lupia myydään rajoitetusti seuraaville pyydyksille: verkko (Hervantajärvi), pitkäsiima ja katiska (Hervantajärvi ja Suolijärvi) sekä uistin/heitto-onki (Hervantajärvi, Suolijärvi ja Makkarajärvi).

Lisätiedot ja järvi-kohtaiset luvat: Sauli Cityn tavaratalo, Hepolamminkatu 37 ja Messukylän kalastuskunnan esimies Juhani Korkeila, puh. 03-2655171 / 03-2654334.

Tampere

Tekijät: Hannele Kaskinen, Sirpa Koivu, Esko Vuoristo

Kuvat: Vesa Kangas (28), Etta Partanen (1, 9, 13),
Eila Sihvonen (6, 8). Muut kuvat: Sirpa Koivu.

Julkaisija: Hervannan Tiedotusyhdistys ry
Rahoittajat: Pirkanmaan ympäristökeskus (EAKR) ja
Tampereen kaupunki
Julkaisuvuosi 2006

Pohjautuu Hervannan EU-ohjelmaan kuuluneen
HerPro-projektin (EAKR) vuonna 2003 julkaisemaan
luontopolkuoppaaseen.

